

fordított több figyelmet az író, hiszen tragikus sorsából adódóan érdekes figura. Bár a nyomorék lány egyéni tragédiáját még ennél is jobban ki lehetett volna élezni. A részletek, epizódok kidolgozásával is ugyanez a helyzet: az író nem szentelt kellő figyelmet megformálásukra, s így hiteltelenek, közhelyszerűek maradtak. Pl. egy családi összefüggés alkalmával a család nőtagjai biztos, hogy pletykálnak, a férfiak kedélyesen borozgatnak, s még véletlenül sem történik velük váratlan, egyéni, különös, másokra nem jellemző dolog. Beszédük mesterkéltséggel, hihetetlenül választékos. „Ilka, kérlek” – affektálnak a babonás, tanyasi asszonyok, s zajos életet élő férjéről, gazdasági pangásról, birtokegyesítésről, földült lelkiállapotról, színek tobzódásáról, az ideális nő milyenségéről beszélnek.

Beder István *Szomjúság földje* című regényét olvasva az lehet az érzésünk, hogy az író rátalált egy nagyszerű lehetőségre, de nem használta fel kellőképpen arra, hogy a vajdasági magyar irodalom remek darabját faragja belőle.

BENCE Erika

VOLT EGYSZER EGY SZERELEM

Monoszló Dezső: *A szerelem öt évszaka*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1991

„György nem azon tűnődött, hogyan öli meg a sárkányt, hanem azon, hogy az ember tulajdonképpen kettőzve éli az életet, egyszer, amikor történik vele s egyszer, amikor utánagondol” (*A szerelem öt évszaka*). A címadó novella kezdő sorai kulcsmondatok, melyek Monoszló Dezső e kötetbe foglalt novelláinak legjellemzőbb vonását, az emlékező elbeszélői attitűdöt magyarázzák. A kis novellaciklus minden darabja elmúlt, vagy – mint később szövegszerűen is megfogalmazást nyer – csak ideiglenesen elveszített, de meghatározott emlékképek, motívumok, hangulatok által megelevenedő történetek újraélései, tudati lecsapódásai. Az öt novella (*Japán szerelem*, *Marienbadba egyedül*, *Kutyatejet isznak a lepkék*, *Vadlegelő Csillag*, *A szerelem öt évszaka*) nemcsak tematikailag függ össze – a szerelemről, férfi és nő örök vonzódáson és ellentétben alapuló kapcsolatáról szólnak –, hanem egyfajta folyamatszerűsége is figyelmesek leszünk olvasásuk közben. A történetzálak az utolsó és címadó novellában, *A szerelem öt évszaka* címűben futnak össze. Feltételezésünk, hogy megoldás(ok), illetve különböző felismerések felé közeledünk, beigazolódnak: „leleplező” részletek egész sorára bukkanunk. Itt szembesülünk először a novellák korábban ismeretlen elbeszélőjével, az „öreg flanelruhás férfival”, aki a „fiatal flanelruhás férfi”, azaz valamikori önmaga élményeinek felelevenítésével újraéli és értékeli az életet. Élettörténete – legalábbis azok a részletek, melyekre rátalál az emlékezet – szerelmek történetével azonos.

Az öreg flanelruhás férfi a börtönön túlról figyelmezteti a fiatal flanelruhás önmagát: „Öreg flanelruhás férfiként úgy helyezkedett el, hogy mielőtt még a másik tudomást vehetett volna róla, karosszékéből jól láthassa a fiatal flanelruhást. Sajnálta, irigyelte is egyszerre. Irigyelte fiatalágáért és sajnálta, hogy börtönrács választja el tőle. Azzal, hogy hogyan került oda, nem akart foglalkozni, amúgy is minden figyelmét összpontosítani kellett, mert időnként egymás gondolatába vágva beszéltek, ilyenkor a mondatok egybemosódtak, egyikük szavát sem lehetett érteni” (*A szerelem öt évszaka*). A fiatal flanelruhás miközben „sokfenekű, sokmellű, sokcombú némberekről” mesél féligaz tör-

téneteket („miért ne lehetne bármelyik női testhez valamit hozzáhazudni, a mesehallgató igényéhez igazodni”) korlátozott értelmű cellatársának, titokban Almavirágra, az őt megtestesítő, s az általa megtestesülő nőkre gondol. Róla azonban a Hentesnek nem beszélhet, nemcsak azért, mert ő azt nem értené, s mert esetében „nincs helye az Énekek énekével közelíteni a nőkhöz”, hanem mert minden, ami Almavirággal kapcsolatos, az elmondhatatlanság és kifejezhetetlenség határát súrolja, a szerelem ötödik évszakához tartozik: „Valaki táblát mutogatott, amelyre nyomtatott betűkkel volt felírva: A SZERELEM ÖT ÉVSZAKA. Ennek jelentése is kihámozhatatlan maradt. Miért őt? Ez a sóhajtásba csuklott kérdés belevegyült a börtönfolyosó zajába” (A szerelem öt évszaka). Csak az öreg flanelruhás és (talán) az olvasó vállalkozik a megoldáskeresésre és ért(het)i meg, hogy „Almavirággal kell kezdődni és végződni a szerelemnek. Almavirág él valamennyi nőben, minden nő volt egyszer Almavirág. Csak a mese kifecsegte őket, s ezért élnek addig, amíg meg nem hálnak”. Róluk szólnak a történetek: a Japán szerelem, a Marienbadba egyedül, a Kutyatejet isznak a lepkék és a Vadlegelő Csillag. „Ott ülnek szorosan Cso-Cso-Szan, Bébi, Báthory Erzsébet, Vadlegelő Csillag, Almavirág is ott várakozik. Melyiket kellene felkérni legelőször?” (A szerelem öt évszaka)

A zárónovellát megelőző négy novella a szerelem egy-egy minőségi változatát állítják elének, ha egyáltalán az a szó, hogy „minőségi”, kifejezheti a szerelmi történetek közötti térben, időben, körülményekben és szereplők nevében mutatkozó különbségeket. A lényeg ugyanis azonos: a szereplők szeretnek s szerelmük (boldogságuk) beteljesülését keresik, miközben egész sor negatív élményt – csalódás, hűtlenség, búcsú, elválás, elmúlás, várankozás, szorongás, halál – kell átélniük. A végső megnyugvás és harmónia helyett a szerelemhez kapcsolódó diszharmonikus viszony- és motívumrendszer, „a szeretet fáj” felismerése vár rájuk. „Boldog vagy? kérdezte H. Boldog, de a halottak, B. E. a temető felé mutatott, boldogabbak nálam. Azok már senkit sem szeretnek. A szeretet fáj” (Marienbadba egyedül).

A Japán szerelem című novella új, más, lényegét tekintve azonban pillangókisaszszony-történet, mely egy fiatal fiú és a nálánál idősebb asszony különös szerelmét mondja el, melynek vége szakad, mielőtt még egyáltalán kiteljesedhetett volna. A történet a régmúltból bukkan váratlanul elő, s pereg le Herbert úr lelki szemei előtt a Berlini Nemzeti Galéria alagsorában Pierre Bonnard nagyméretű képe előtt, amikor már rég nyilvánvaló: az élet mégsem morzsolható „egyetlen boldogsággá”, sőt mindent, ami jó és szép volt benne „apró morzsákból kell kínlódva, utólag összerakni”. A Marienbadba egyedül is egy ilyen utólagosan rekonstruált szerelemtörténet, mely Marienbadban kezdődött és ért véget mindenkorra, hogy aztán képek (vonóvá hajlott torony), hangok (Bach fináléja, Dvorák zenéje), illetve Robbe-Grillet filmje visszavezesse H.-t a helyszínre, ahol Báthory Erzsébetnek – akit különben Dunyának hívtak – kellett várnia rá, kitől „egy sereg dolgot még meg kellene kérdezni”. Pl.: helyettesíthető-e minden találkozás másikkal? Merthogy „Marienbadban elválni nem lehet. Onnan legfeljebb vonatra lehet ülni, azzal, hogy majd ismét találkoznak. És annak ahinek harminc év után sikerül a városba érkeznie, azt a vonat se tudja visszavinni sehova” (Marienbadba egyedül). A Kutyatejet isznak a lepkék című novellában szinte csak a történet külső jegei változnak meg. Gábor, már egészen élete alkonyán, a kórházi ágyon, miközben egyenletesen csepeg az infúziós anyag, „Bébi-re vár”, azaz volt feleségére gondol, képzeletben komoly vitát folytat vele szerelmükről, házasságukról, válásukról, lassan építgetve így szerelmük mozaiktörténetét, amikor már mindent egészen új s szebb színekben láttatnak az elmúlt évek. Csak a zsebében lapuló táviratról, mely arról tudósít, hogy Bébi meghalt, csak arról nem vesz tudomást. „Hihetetlen szöveg ez. Tulajdon-

képpen ezért sem lehet megbocsátani. Ha megbocsátana mindent elrontana, Bébi sohasem ismételné meg: Nézd, kutyatejet isznak a lepkék!” (Kutyatejet isznak a lepkék) A Vadlegelő Csillag című novella egy olyan kapcsolatot állít elénk, hol már csak töredékeiben, redukálódott értékeiben van jelen a szerelem, azaz meghal, bár még meg sem született.

Monoszlói Dezső novellái ismert (irodalmi, képzőművészeti, zenei) művekre utalnak, alkotóikhoz, az általuk teremtett hősökhöz, illetve történelmi személyekhez kötődnek, ami nem véletlen, hiszen olyan tematikát (szerelem, boldogtalanság, beteljesületlenség) ragadnak meg, mely örök forrása a művészetnek, így az irodalmat is teljes mértékben áthatja. Csak a lényeg, a megoldásig nem vezetnek el, nem teszi meg ezt a zárónovella, A szerelem öt évszaka sem. A kérdések újabb kérdéseket vetnek fel: „Ez a szerelem? Csak ez a szerelem? Vagy van másmilyen is? Egyik vágy megöli-e a másikat? Vagy a vágyak egymás után születnek? Nem, a vágyak nem ölik meg egymást, csak a jelen idő eltakarja egyiket a másiktól. Később azonban csokorba fonhatók. Később? Mikor? Később, de ez már a szerelem ötödik évszaka. Ki mondja ezt? Az öreg flanelruhás a börtönön túlról, vagy a jövőbe kapaszkodó pillanat?” Mi a szerelem? Mindenesetre nem az, amiről a hentesnek kell mesélni: „Megragadtam a mellét, vagy a huncutkáját a kezem köré csavartam, s aztán egy-kettő, egy-kettő. . .”. A szerelem az – csak ennyit tudunk meg – ami Almavirág. Megérthetetlen és elmesélhetetlen. Ami mindig csak volt, amit keresünk, s ami mindig távol van.

BENCE Erika

VALLOMÁS AZ ÉLETRŐL

Nagy Olga: *Gyónás*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1991

Nagy Olga az egyetemes magyar néprajzkutatás jeles egyénisége rendhagyó könyvével a *Gyónással* meglepi olvasóit. Noha íróként kezdte pályafutását, tíznél is több irodalmi műve jelent meg (meséskönyvek, regények), az utóbbi évtizedekben a folklórral jegyezte el magát és gyűjteményei, tanulmányai e tudomány élvonalába emelték nevét. Legújabb könyvében a „meghalt férjnek” gyón életéről, hiszen mint önmagáról írja: „. . . mint befelé élő ember, nem szüntem meg magam vizsgálni, életemet mérlegre tenni, figyelni és jegyezni élményeimet, melyeket az élet sodrásában szereztem.”

A könyv megszületését egyfelől egy belső parancs – hogy szembe kell nézni a halállal –, teszi lehetővé, másfelől pedig férje halála, kivel közel ötven évet éltek együtt. A *Gyónás* tehát a túlvilágra küldött üzenet a közelmúltban elhunyt férjhez: a feleség gyón a házasság sorát átélte érzelmi hullámzásairól. Döbbenetes őszinteséggel tárja fel miként hat két ember egymásra, alkalmazkodva, lázadozva, néha külön utakat (új szerelmet is!) keresve, de mégis elválaszthatatlanul, hiszen mindketten érzik, tudják, hogy lehetetlen élniük egymás nélkül. Két igencsak különböző ember vívja a maga „héja nászát” a házasság öntötégelyében. Közös bennük a szellem: a tudás, a kultúra, az erkölcsi alapállás, az intellektuális érdeklődés, a rendíthetetlen tisztesség és a hűség a néphez, a nyelvhez. Közös a négy gyermek iránti szeretet, a létfeltételekért vívott napi harc. Különböző viszont a két ember vérmérsékletben, ambícióban, életvitelben. A férj álmódzó alkat, jobban szeret gondolkodni, mint cselekedni, beéri a természet és mű-